

001	002	003	004	005	006	007	008	009	010	011	012	013	014	015	016	017	018	019	020	021	022	023	024	025	026	027	028	029	030	031	032	033	034	035	036	037	038	039	040	041	042	043	044	045	046	047	048	049	050	051	052	053	054	055	056	057	058	059	060	061	062	063	064	065	066	067	068	069	070	071	072	073	074	075	076	077	078	079	080	081	082	083	084	085	086	087	088	089	090	091	092	093	094	095	096	097	098	099	100
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Perjantaina 14. syyskuuta 2012

MAASEUDUN TULEVAISUUS

15

VIIKONVAIHDE

PERJANTAIVIERAS

Moderni kylä

Viimeksi kirjoitin alkukylän funktionaalisen kuvauksen. Nyt jatkan modernin kylän analyysillä.

Sitä ennen kerrottakoon, että yritys kuvata kylää paikallisuuteen tukeutuvana yhteisönä sai ensimmäisenä kommentina lauseen, johon vain helsinkiläinen sosiaalityttö pystyy: ”Pitää varoa romantisoimasta kylää. Niihinhän kätkeytyy perheväkivaltaa ja muuta sellaista...”

Siinä kohtaa teki oikeasti mieleni mennä ja ravistella tätä. Olin kärsivällisesti puolen tunnin ajan nimenomaan esittänyt yleisen, funktionaalisen analyysin kylästä. Siis miten kylä toimii, ottamatta kantaa ihmisten henkisiin ominaisuuksiin. Hän ei ollut tajunnut yhtään mitään.

Jatkan siis nykyajan kylästä. Kylätoiminnaksi kutsuttu asia on tiedostavien ja yksilöllistyneiden ihmisten yhteistoimintaa, jossa aktiivisesti käytetään kylän vastavuoroisuus-periaatetta ja talkooperinnettä kylää kehittävien asioiden toteuttamiseen.

Kylätoiminta on 30:n viime vuoden aikana kehittynyt sosiaalinen innovaatio, aivan osuustoimintaan verrattava. Suomessa on hieman yli 4 000 kylää, joista 3000:ssa on oikeustoimikelpoinen rekisteröity kyläyhdistys. 2 000 kylässä on kylän kehitystahdon ja tavoitteet määrittävä kyläsuunnitelma.

Luulisi, että tällaista yhteisöllistä itsetoimintakykyä olisi paljonkin tutkittu, mutta yhteiskuntatieteilijät, esimerkiksi sosiologit, eivät ole siitä kiinnostuneet.

Siksi tässä kohtaa itsekehulta kuulostava lista kylätoiminnan ominaisuuksista. Se on:

- paikallista ja paikallistietoon perustuvaa
- vapaata ja vapaaehtoista
- yhteisöllistä toimintaa joukkueena
- kansanvaltaista ja järjestäytynttä tekemisen demokratiaa
- luottamusta rakentavaa ja sosiaalisia suhteita silloittavaa

Toisin sanoen kylä ja kylätoiminta on yhteiskunnan pienin yksikkö. Se motivoi, mobilisoi ja kasvattaa itsetoimintakelpoisia kansalaisia. Kaikkeen tähän kyläyhteisö tarvitsee julkisen kokoontumispaikan. Sellainen on kylätalo, eräänlainen sosiaalinen innovaatio sekin. Kylätalo on nimenomaan käyttötavaltaan erilainen kuin seuraintalo.

Kylien ja kylien Suomen eli vanhalla kielellä maaseudun ongelmia ovat väestön ikääntyminen ja samaan aikaan tapahtuva palvelujen katoaminen. Vuoteen 2020 mennessä ikäihmisten määrä Suomessa kaksinkertaistuu. Hoidon ja hoivan tarve räjähtää. Tuossa tilanteessa valtion tai kuntien rahat eivät riitä. Ei riitä myöskään nykykäytäntöjen mukainen hoitajaresurssi.

Kylätoimintaliikkeen tilannearvion mukaan kuntien tulisi haastaa jokainen kylä tekemään niin sanottua kylien liiketoiminta-analyysia. Kylien liiketoiminta ei terminä tarkoita, että kyläyhdistys ottaisi yhdistyksenä liiketoimintariskiiä tai ryhtyisi yrittäjäksi. Ajatuksena on, että kyläyhdistykset neuvottelevat ja pohjustavat sellaisia ratkaisuja, joilla kylässä toimiva yrittäjä voi tuottaa jonkun puuttuvan palvelun.

Listattuna tällaisia palveluja on yli 30 lajia, mutta kansantaloudellisesti tärkein olisi vanhusten kotona asumisen tukeminen.

Modernin kylän ihmiset ovat ammattiensa, harrastustensa ja muiden seikkojen takia monin säikein kytkettyjä muuhun Suomeen ja maailmaan. Kylä muodostuu kaikista niistä suhteista, joita sen ihmisillä on. Siksi kylässä on lämpövoimaa ja mahdollisuus uusiin sosiaalisiin innovaatioihin. Ne ovat taloudellisia, siis toistuvia, tuloa tuovia ja sitä, mitä Suomi tarvitsee.

JUHA KUISMA
on kylien liiketoiminta-asiamies.

PAIKANNIMI KERTOO

Nilsimistä ja parkkaamista

Nilsiän nimi on yhdistetty havupuihuhun, jonka kaarnan ja puun välistä ”nilsitiin nilsiä” eli irrotettiin nilaa. Nilasta saatiin jauhonejatketta pettuleipään.

Kaupungin vaakunaan on kuvattu havuristi. Risti viittaa herännäisyyteen, joka elää Nilsiän alueella vahvana yhä.

Puun kuoreen voi viitata myös järvennimi Nilakka. Sanalla on merkitys ”mahlakas, helposti irtoava puun kuori”, jolloin nimi voisi liittyä järvenrantojen koivuihin, joista saatiin tuojta ja mahlaa.

Salon Särkisalossa sijaitseva saari nimeltä Pettu ei liity jauhonejatkeseen. Saarella on Petun kartano, joka lienee suomennos sukunimestä Pett.

Pohjanmaan Teerijärveä sanottiin ennen Tervajärveksi. Ruotsin vallan aikaan Teerijärveltä vietiin tervaa Kokkolan ja Pietarsaaren kautta maailmalle.

Kasvavien puiden kuorimista tai koloamista sanottiin parkkaamiseksi. Kuorittu mänty on kuvattu Parkanon vaakunaan, sillä nimi on yhdistetty parkkaamiseen. Puun pohjoispuolelta jätettiin kuorimatta kapea kaistale elämänlangaksi. Kolotuista puista sai tervahautaan hyvät tervakset.

Jotkut parkka- ja parkki-nimet voivat liittyä nahan parkitukseen. Parkkia saatiin esimerkiksi pajun kuoresta. Parkitusainesten ja liotuksen avulla raakanahka eli vuota kypsytettiin muokattavaan kuntoon.

TOPI LINJAMA

”Voimakas hedelmäinen tuoksu. Tämä ei voi olla muu kuin tuoksuvalmuska” (kuva keskellä). Kauko Salon sokkotestissä ovat myös lehmäntatit (vas.) ja palanen jauhosiöntä.

Silli, parfyymi ja valkosipuli tuoksuvat sienimetsässä

Tutkija Kauko Salo tunnistaa tuoksun perusteella kymmeniä sieniä. MT pyysikin asiantuntijaa nuuhkimaan sieniä sokkona.

JOENSUU

Metsäntutkimuslaitoksen vanhempi tutkija **Kauko Salo** istuu metsässä huivi silmillä. Hän sulkee sienen kämmmentensä sisään ja nuuhkaisee.

”Hmm... Jauhoseniähän tämä on, Clitopilus prunulus.”

Seuraavan näytteen Salo tunnistaa helposti sillihaperoksi. Vahvasta sillintuoksusta huolimatta sillihapero on erinomainen ruokasieni. Ruuaksi laitettaessa tuoksu häviää.

Pieni rettikarvalmuska on kinkkisempi.

”Vasemmasta kädestä tulee edelleen valtava sillinhaju. Pitäisi haistella miedot sienet ensin tai pestä kädet välillä”, Salo sanoo.

Hallayön jäljiltä aamu on kylmä. Tuoksu irtoaa paremmin lämpimistä sienistä, joten kylmiä sieniä on syytä lämmitellä kämmenissä. Pienten sienten tuoksu on yleensä heikompi kuin täyteen mittaan kasvaneiden.

Seuraavan näytteen hajua Salo kuvaa spermaattiseksi. Mukana on aavistus kellarin tuoksua. Tuoksun perusteella sieni menee tympösiin tai rissakkaisiin.

Japanilaisten suosikki

Viimeinen näyte on helppo.

”Voimakas hedelmäinen tuoksu. Tämä ei voi olla muu kuin tuoksuvalmuska.”

Japanilaisten arvostaman tuoksuvalmuskan eli matsutaken tuoksua on kuvailtu vahvan aromaattiseksi, hedelmäiseksi ja parfyymimäiseksi.

Vahva sieni sopii samalle lautaselle riisin, bambun ja soijakastikkeen kanssa.

Matsutake lukeutuu sieniin, jotka voi löytää hajun perusteella. Salo kertoo, että kuulaa-na ja tyynenä syysaamuna metsäpolulla kulkiijan nenään voi tulvataa matsutaken tuoksu.

Tuoksun avulla voi löytää myös vihertuoksumalikan, joka häiää vastusti anikselle.

Mädäntyneen herkkutatit voi havaita kymmenen metrin päästä. Mutta kysymys ei ole enää sienituoksusta vaan sienilemusta.

Omenaista siideriä

Sienikirjojen tuoksukuvauksiin haetaan toisinaan vertailukoh tia elispäivän maailmasta.

Nousevan polven sienestäjä tuskin tietää, miltä tuoksuu sikuri, johon sikurirouskun tuoksu verrataan.

Kultamyrkkyseitikin tuoksun vertaaminen höyryveturin tuoksuun tuskin avautuu sille, joka ei ole käynyt höyryveturissa.

Salo tunnetaan marja- ja sieniennusteistaan, mutta hän pitää myös sienikursseja yliopistolla. Salon kuvaus tuoksuhelokan tuoksusta tulee lähelle opiskelijoiden kokemusmaailmaa.

”Se tuoksuu lasiin kaadetulle

JAAKKO KILPIÄINEN

Tutkija Kauko Salo kertoo tunnistavansa tuoksun perusteella viitisenkymmentä sientä. Hän koulutti kultaisennoutajansa Ellin haistamaan tatteja. Pikku-kuvassa olevan hatsuseitikin erottaa löyhkäseitikitä vähemmän pahan hajun ja ruskean jalan perusteella.

omenaiselle siiderille, jonka haju on kylmänä kirpeän aromaattinen. Sieni on harvinainen puulla kasvava helttasienijasen tuoksu on yksi upeimpia”, Salo kuvailee.

Löytäessään tuoksuhelokan ja tuoksuvalmuskan Salo nuuhkaisee niitä aina.

Hajujen sekamelska

Kalkkitryffeliä, jota pidetään toiseksi parhaana valkotryffelinä, on löydetty myös Suomesta.

Salo nuuhki kollegoidensa kanssa tätä gourmet-sientä ja jokainen kirjoitti tuoksukuvauksen paperille. Kuvauksista tuli varsin kirjavia.

”Tryffelin haju, siinä on vähän valkosipulia, miellyttävää perunan tuoksua, tuoreen kalan tuoksua ja hedelmäisyyttä. Se on hajujen sekamelska, mutta

hyvin ja tiiviisti omassa pake-tissaan.”

Tuoksukuvauksen perusteella kalkkitryffeliä ei välttämättä voi tunnistaa. Mutta sientä nuuhkaistuaan tuoksun osaa yhdistää kuvaukseen.

”Tuoksu on keskeinen osa sienten tunnistamista. Sienet ovat nuorena eri näköisiä kuin vanhoina. Pitää olla hyvä sienestäjä, että oppii tunnistamaan eri kehitysvaiheet. Myös sienien väri muuttuu iän myötä. Esimerkiksi haperoiden värit lukenevat sateessa.”

Suomalaisen sienikirjojen kuvia Salo kehuu maailman parhaiksi. Myös kasvupaikat, syötävyys ja myrkyllisyys on yleensä esitelty ansiokkaasti. Tuoksujen kuvaamiseen voisi Salon mielestä kiinnittää enemmän huomiota.

Innokas tattikoira

Tryffelinetsinnässä on käytetty apuna italialaista lagotto romagnolo -lintukoiraa. Herkän hajuaistinsa opastuksella lagottot, kuten monet muutkin koirat, voivat löytää sieniä, jotka tuoksuvat tryffeliä heikommin.

Koiran voi opettaa etsimään esimerkiksi kantarelleja tai herkkutatteja.

Salo koulutti kultaisennoutajansa haistamaan tatteja piilottelemalla niihin makupaloja. Kahtena vuonna Elli haukkui metsästä herkkutatteja.

”Kolmantena vuonna Elli oli niin innokas, että se ryhtyi ilmoittamaan kaikki sienet. Metsässä se koko ajan haukah-teli, että tule tänne, täällä on iso seitikkiryhmä. Tattikoirasta tuli yleissienestäjä.”

Myrkkyy ei haise

Salo tähdentää, että hajun perusteella ei aina voi erottaa syömäkelvotonta sientä ruokasienestä. Suomen myrkyllisimmät sienet ovat lähes hajuttomia.

Tarkkanenäinen voi haistaa suippumyrkkyseitikissä lievästi

retikkaa ja valkokärpässienessä tunkkaisuutta.

”Mieluummin nämä sienet kannattaa opetella tunnistamaan habituksesta ja väristä”, Salo toteaa.

TOPI LINJAMA

HAISEVIA SIENIÄ

Tuoksubongaajan aloituslajeja

Tuoksubongaaja voi sienipolulla kokeilla aistejaan monilla lajeilla.

Sillihapero haiskahtaa suolasilliltä ja laukanahikas valkosipulilta.

Kuusenherkkusienessä ja vihertuoksumalikassa voi aistia aniksen tuoksua.

Savuhapero tuo mieleen

ummehtuneen maakellarin ja jauhosienei kostuneet jauhot.

Lakritsirousku tuoksuu nimensä mukaisesti lakritsilta.

Löyhkäseitikki haisee pohjaan palaneelta perunalta.

Tuoksuvalmuskan eli matsutaken voi löytää imelän hedelmäisen tuoksun perusteella.